

דת וציונות בימים ההם – בזמן הזה

טדי פרויס

אף מותר ליושבים בה לרדת (מצוטט בידי יוסף שלמון בקובץ "ציונות ודת" בהוצאת מרכז שזר ע' 43).

ארץ ישראל נוסכת מקסמה על הכפירה

אחד הרבנים הבודדים שהיה מוכן לשקול את רעיון ארץ-ישראל היה רבי שמואל מוהליבר, אף כי הניח כי ההתיישבות תיעשה ברוח המסורת והדת. במשך השנים הוא הרחיק לכת. אחר ביקור בארץ-ישראל כתב, כי "הקב"ה רוצה יותר שישבו בניו בארצו, אף על פי שלא ישמרו את התורה כראוי, ממה שישבו בחו"ל וישמרוה כראוי" (כנ"ל ע' 38). אך הוא היה בודד בדעתו; השאר נהו אחר הלובראוויצ'ר שקבע, כי ארץ-ישראל מסוכנת במיוחד מאחר שהיא נוסכת מקסמה על הכפירה בעיקר.

עמדה "מתונה" יחסית הביעה הרב יצחק ריינס, איש "המזרחי", שעקרונית תמך בציונות, בתנאי שתיוותר תנועה מדינית ולא תפלוש לתחומי הדת והאמונה. אלא, שלא קיבלו את דעתו, מה גם שהתנועה הציונית חטאה גם בענייני רוח ואמונה, פרשו מ"המזרחי" והקימו את "אגודת-ישראל".

ללובראוויצ'ר האחרון היתה דעה מקורית בעניין ביטחון ארץ-ישראל וכיצד על העם היושב בציון לנהוג, אך הוא עצמו נאה קיים ונהג על פי הדוקטרינה הנ"ל עד סוף ימיו.

מנחם שניאורסון – הרב מלובראוויץ': הסיף להחזיק בארץ אך מעולם לא ישב בה

בחברות "המארחות", מאשר אצל המתבדלים למיניהם שהסתפקו בחופש דת, בטחון ופרנסה. כשנעורה "חיבת-ציון" במחצית השניה של

על פי הרב מלובראוויץ', הישיבה בארץ-ישראל היא מצווה בתנאי שתקיים התורה על כל דקדוקיה, שאם לא, ראוי ליושבים בה לרדת מן הארץ.

המאה ה-19, אמרו רבים מבין הרבנים "בעצם למה לא?". אולם אז הגיעה האמת מארץ-ישראל, כי הביל"ויים ועוד מתיישבים מנהלים אורח חיים "מופקר", ואף אינם מוכנים לשמור על מגבלות שמיטה ויובל. החששות התגברו לנוכח הנאמר בוועידת קטוביץ' (1884) ועוד מפגשים של חובבי ציון, בהם היתה יד החופשיים על העליונה. כך גם התפיסה האחד-עמית של מרכז רוחני בארץ ישראל. אם רוח אז רוח התורה, אמרו הרבנים. דוקא הופעת הרצל הותירה פתח למציאת מודוס-ויוונדי: הרצל דיבר על ציונות מדינית ולא העלה את שאלת הרוחניות והמסורת לראש סדר היום.

אולם בירורים עם הרצל ועיון ב"אלטנוילנד" הבהירו, כי פניו ופני ציונים נוספים אל החילוניות. זה היה בד אדום בעיני הארותודוקסים, שכתבו בשנת 1900 מינשר בשם "אוי לישראל" ובו סיכום

הטענות נגד הציונות וסכנותיה. החב"דניק רבי דוב בער שניאורסון מלובראוויץ' היה קיצוני בהתנגדותו כי "מצוות ישיבת ארץ ישראל היא רק מצד קדושתה בתנאי שיהיו ממקימי התורה ומצוות בכל דקדוקיהם". אם לא, הרי שלא רק שאין להתיישב בה, אלא

כל תנועה לאומית חייבת במוקדם או במאוחר לנקוט עמדה לגבי שאלות שאינן לאומיות נטו: חברה, תרבות, שפה, כלכלה, דת וכיו"ב. צורך זה החל במהפכת 1789 ונמשך עד לכמיהות הניאור-לאומיות של היום בבלקן, בעולם המוסלמי, במדינות ברה"מ לשעבר, בקנדה ועוד מדינות המצויות בשלבי יסוד או רה-אורגניזציה.

על אף השוני בינה לבין תנועות לאומיות אחרות (הגירה-עליה), הציונות לא היתה שונה מהתנועות הלאומיות האחרות שצצו במאה ה-19. הוויכוח בין דתיים לכל גוונים הקדים את ישוב ארץ ישראל והקמת המדינה בכ-80 שנה.

אך הגיעו הביל"ויים לגדרה, וכבר נשמעו טרונות כי אין הם מקיימים אפילו מקצתן של תרי"ג מצוות וכי הם יוצאים ומוציאים לתרבות רעה. פרנסי היישוב הישן בירושלים ורבניו לא התעצלו ולא אחרו בשיגור הכפשות של דילטוריה אל אחיהם בגולה, בעיקר במזרח אירופה.

קובלנותיהם לא היו המניע העיקרי לתהיות שהתעוררו באירופה בדבר מהותה של "החיה החדשה" בדמות חובבי-ציון. פרנסי ואדמו"רי לובאוויץ', גור, קובנה, ריזין ועוד חצרות ששמותיהן עולים כיום, גילו בכוחות עצמם כי רוח רעה חולפת על פני אירופה. האגרות מארץ-ישראל היו קטליזטור בלבד להידוק השורות כנגד הסכנה הממשמת ובאה.

אורח חיים מופקר של הבילויים

עצמתה של ההתנגדות היתה שונה מגוברניה לגוברניה, ממדינה למדינה, ואף מחצר לחצר. בהכללה זהירה ניתן לומר, שככל שמצב היהודים היה טוב יותר (פרוסיה ואח"כ גרמניה, אוסטרו-הונגריה, אנגליה), ההתנגדות לחיבת-ציון היתה עזה יותר. פרנסי הקהילות חששו כי הוספת מימד לאומי להווייתם הפרובלמטית בלאר-הכי, תערער את שיווי הזכויות היחסיות שהשיגו. לכן אין זה מפתיע, שהחשש היה עמוק יותר בקרב חוגים מתבוללים ומשכילים, שהעדיפו להתמזג ולהתקדם